

SUOMI ELÄÄ METSISTÄ — ELÄÄKÖ?

Toimitusjohtaja Matti Pekkanen
Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitto

(Seuran vuosikokouksessa 9. 4. 1990 pidetty esitelmä.)

1. MUUTOSSYKLIT

”Puulla parempiin päiviin.” Näin kehoitettiin runsas neljäkymmentä vuotta sitten. ”Suomi elää metsästä” on tämän päivän tunnus. Media-alan asiantuntijat pitävät molempia iskulauseita iskevyydessään ikivihreinä.

Noille ilmaisuille löytyy katetta myös käytännössä. Suomen metsäteollisuus on iskulauseiden välisenä aikana käynyt läpi huikean kasvun ja uudistumisen. Vuodesta 1946 vuoteen 1989 kemiallisen metsäteollisuutemme tuotanto kasvoi yhdeksänkertaiseksi ja sahatavaran tuotanto lähes kolminkertaiseksi. Metsäsektori on ollut hyvinvointi-Suomen keskeinen rakentaja ja monen hämmästykseksi se on sitä edelleenkin.

Metsäteollisuutemme sodanjälkeisen ajan kehitys on jaettavissa karkeasti kolmeen 15 vuoden jaksoon:

1.1. Jälleenrakennuksen kaudella

vuosina 1945—1959 oli tärkeintä saada rapistunut tuotantokoneisto käyntiin, viedä tonneja maailmalle ja tuoda valuuttaa maahan.

1.2. Uusiutumisen ja kasvun kaudella

vuosina 1960—1974 laitoksia modernisoitiin, etsittiin uusia toiminnan kohteita ja kaksinkertaistettiin tuotanto. Kasvu oli kiihkeää, 6 prosentin tahtia vuodessa, paperiteollisuudessa peräti yli 7 %/v.

Näitä kausia leimasi levottomuus ja epävarmuus. Suhdanneallokko keinutti, inflaatio riehui ja epävakaut työmarkkinat vaivasivat. Vaivoja hoidettiin mm. markan arvoa heikentämällä, jopa suurdevalvoinneilla, kuten vuosina 1957 ja 1967. Olimme tuolloin myös vielä Maailmanpankin lainoja vastaanottava maa. Nyt rahavirta kulkee päinvastaiseen suuntaan.

1.3. Suuren rakennemuutoksen ja jalostamisen kausi

vuosina 1975—1989 merkitsi selvää käännettä. Huolimatta 1970-luvun lopun masentavista vuosista, mm. paperiteollisuuden tuotanto kasvoi yli kaksinkertaiseksi. Näissä vuosissa ei sittenkään ole mielenkiintoisinta volyyymi, vaan se, miten kaikki oikein tapahtui.

2. UUSI NOUSU 1980-LUVULLA

Yritystoiminta on yleensä tuomittu kulkemaan kriisien läpi. Kriisit ovat liiketoiminnan pelätty, mutta välttämätön terveyspoliisi.

2.1. Ulkoiset paineet

- 1970-luvun loppupuoli oli harvinaisen kovaa, uuteen ajatteluun pakottavaa aikaa. Öljykriisi ja sen kintereillä seurannut syvä lama painoivat metsäteollisuutemme päähän pohjamutiin. Tuotanto lamautui, kannattavuus romahti ja yritysten velkaisuus ylitti kipukynnyksen.
- Läntisessä Euroopassa virinnyt taloudellinen integraatio uhkasi sulkea vielä avoinna olleita selviytymisen ovia. Tämä liberalismiin kaapuun puettu ilmiö katki sisäänsä protektionistisia paineita.
- Lisäksi markkinat huusivat jo uudentyypisiä tuotteita.
Nämä tekijät tulivat monella tavalla vaikuttamaan metsäteollisuutemme investointistrategioihin ja tuotevalintoihin 1980-luvulla.

2.2. Kotoiset paineet

- Mutta tähän pakottivat myös monet kotimaiset paineet. Sellaisia olivat mm:
- kilpailijamaitamme nopeammin nousevat työvoima- ja puukustannukset
 - kasvava ympäristökritiikki ja -vaatimukset
 - vauhtiin päässyt ja yhä tänäänkin jatkuva metsäkeskustelu
 - ja erityisesti lähes eksponentiaalisesti kallistuvat investointikustannukset.

2.3. Teollisuuden reagointi

- Näihin ulkoisiin ja kotoisiin paineisiin pystyi Suomen metsäteollisuus vastaamaan 1980-luvulla ihmeteltävän hyvin. Sopeutumista auttoivat
- valtiovallan harjoittama elvytyspolitiikka
 - ja toisaalta suotuisat suhdanteet maailmanmarkkinoilla. Lähes koko 1980-luvun ajan vallitsi läntisissä kansantalouksissa harvinaisen pitkä kasvutrendi.

2.4. Reagoinnin tulos

- Tulos on kiinnostava ja lupaava.
- Yrityskoko kasvoi muutamassa vuodessa nopeasti ja hämmästyttävästi. Vielä vuonna 1980 vastasi 4 yritystä alan liikevaihdosta 30 %, nyt 70 %.
 - Yritykset investoivat ulkomaille. Nyt jo 25 % paperiteollisuutemme tuotannosta on maan rajojen ulkopuolella, pian 1/3.
Eräiden yritystemme tuotannosta jo pääosa on ulkomailta.
 - Tuotekehitys on vienyt sellusta ja sanomalehtipaperista yhä enemmän korkealle jalostettuihin paino- ja kirjoituspapereihin. Markkinaosuutemme eräissä näistä

tuotteista on yllättävä suuri, päämarkkinoilla Länsi-Euroopassa jopa runsaat 30 %. Se on paljon, kun muistamme, että hallussamme on maapallon meetsävaroista vain 0,5 % ja osuutemme metsäteollisuuden kokonaisviennistä maailmassa 10 %.

— Tuotevalinnan, jalostusasteen nousun ja prosessinkehittelyn tuloksena käytetään nyt 1 milj. mk metsäteollisuuden tuotantoa kohden (vuoden 1985 rahanarvoon deflatoituna) vain noin puolet siitä puumäärästä ja neljäsosa siitä työtuntimäärästä, mitä vielä vuonna 1960. Toisaalta sähköenergian ja päällystyskemikaalien tarve on puolestaan huomattavasti kasvanut.

Lieneekö mikään muu teollisuusalamme pystynyt mukautumaan maailmantalouden uusiin vaatimuksiin niin tehokkaasti kuin mitä teollisuutemme, tuo jo vanhuuden dementiaan tuomittu vanhus?

3. TULEVAISUUDEN KUVIA

Metsäteollisuutemme tila on tänään vakaampi kuin ehkä koskaan sodanjälkeisenä kautena. Se on pystynyt vahvistamaan perusrakenteitaan terveesti. Siihen ei ole tarvittu keinotekoista devalvointiruisketta. Ei siitäkään huolimatta, vaikka markkamme on vahvasti yliarvostettu ja varjostaa tällä hetkellä erityisesti monen muunkin alan kuin metsäteollisuutemme selviytymismahdollisuuksia.

3.1. U h k a t e k i j ö i t ä

Taivas ei suinkaan ole pilvetön. Päinvastoin, juuri nyt on kasautumassa huolenaiheita:

- Suhdanteet ovat taittumassa. Seisokit sellussa ja eräissä paperilajeissa ovat jo täyttä totta. Sellun seisokit tänä vuonna ovat ainakin 6—8 viikkoa, kysyntä heikentynyt ja hinnat pudonneet.
- Eräiden tuotantoresurssien sekä riittävyys että hinta ovat muodostumassa Suomeen investointien pahaksi jarruksi. Riittääkö puu, sähköenergia ja osin työvoimakin vastaamaan suunniteltuja investointeja? Siinä päivän kuumat kysymykset.
- Ympäristöä koskevat ongelmat vyöryvät päällemme. Osa niistä on todellisia ja vakavia, kuten metsiimme kohdistuvat laskeumat, osa ylimitoitettuja pelkoja tuotteiden aiheuttamista terveysriskeistä. Oli kysymys kummasta tahansa, nämä ilmiöt ovat tämän päivän ja erityisesti huomisen todellisuutta, joka yritysten on toiminnassaan otettava kaikella vakavuudella huomioon.
- Myös maailmanlaajuinen toimintaympäristömme muuttuu. Emme elä enää vain Euroopan taloudellisen integraation muutospainissa, vuoden 1992 taitekohdassa tai EY:n direktiivien sisä- ja ulkopalvelusohjesääntöjen määräysviidakossa. Tulevaisuutemme viitoittavat nyt paljon suuremmat ja arvaamattomammat voimat. Jaltan ja Potsdamin Eurooppa on jo pitkälle pirstoutunut poliittisesti, sotilaallisesti, taloudellisesti ja ideologisesti. Mielikuvituksemme ei tahdo venyä ymmärtämään, mikä on lopputulos. Kansantaloudellemme, myös metsäteollisuudellemme se on sekä uhka että mahdollisuus. Kysymysmerkkejä ehjempää kuvaa emme osaa siitä piirtää.

4. PUOLUSTUSPOLIITTISET MUUTOKSET

Maamme puolustusvoimat ja metsäsektorimme ovat aina eläneet kiinteässä symbioosissa keskenään. Erityisesti vaaran vuosina ne ovat olleet kuin yhtä puuta. Tällekin taivaalle on pilviä nousemassa:

- Ihmiset kaikkoavat haja-asutusalueelta — metsistäkin. Tilalle tulee yhä kauempaa työmaalle tulevaa, yhä pidemmälle motorisoitua korjuutyövoimaa.
- Metsätiet ulottavat tiheänä verkostona pääsyn yhä useampaan kairaan. Vaikeata on kohta löytää saloa, jonne ei moottorivoimin kohtuullisin ponnistuksin pääse.

Mitä nämä muutokset vaikuttavat puolustuspolitiikassamme. Siihen en tässä salissa erehdy vastaamaan. Totean vain, että muutosta entiseen ajatteluun tämäkin tietää.

Metsäluontomme sen sijaan säilyy, uskon sen jopa määränsä ja laatunsa puolesta vain vahvistuvan.

5. ELÄÄKÖ SUOMI METSÄSTÄ EDELLEENKIN?

Sotilaat sanovat, että maassa on aina armeija; ellei oma niin vieras. Kotimaisuusasteen ja elinvoiman takaa puolustus- ja iskukyky. Metsäteollisuus ei tee tästä poikkeusta. Mitä parempi on Suomen metsäteollisuuden iskukyky — kannattavuus, sitä kauemmin elämme myös metsästä.

Metsäteollisuus on juuriltaan syväulotteinen. Se kuuluu merkittävimpanä osana siihen kattavaan ketjuun suomalaista työtä ja osaamista, jota puu tavalla tai toisella yhdistää. Metsänhoito, puunkorjuu, kuljetukset, metsä- ja paperikoneet, metsäalan konsultointi maailmalla ovat muita osia, eräitä vain mainitakseni. Näiden kaikkien tieto ja taito liittyvät toisiinsa ja yhdistyvät tässä ketjussa, joka kansainvälisestikin on harvinainen. Matkallaan asiakkaalle on metsäteollisuustuote siten sekä välittömästi että välillisesti poikunut suurimman osan hyvinvointiamme; koko ketju kerännyt 4/5 nettovaluuttatuloistamme. Tätä aarretta meillä ei ole varaa kätkeä eikä hävittää.

Historia on hyvä kartta tulevaisuuteen. Menneisyydestä olemme oppineet sen, että metsäteollisuudella on ollut riittävästi luovaa uudistusvoimaa säilyttääkseen asemansa talouselämämme selkäranganakin myös tänään.

1990-luvun, mikäli kotimaisesta kustannuskriisistä selvittää ja raaka-aine- sekä energiahuolto saadaan tyydyttävästi toimimaan, ei suinkaan tarvitse olla metsäteollisuudelle epäonnekas, päinvastoin. Tämän hetken voimakas investointitahti puhuu uskosta suhteellisen valoisaan tulevaisuuteen. Koko metsäteollisuudessa tuotanto voisi 1990-luvulla kasvaa noin 3 prosentin keskimääräistä vuosivauhtia, massa- ja paperiteollisuudessa tätä nopeammin.

Kaikki riippuu itsestämme, sillä tulevaisuutta ei ennusteta, se rakennetaan. Me elämme tänään moni-ilmeistä maailmanhistoriallista murroskautta. Vääjäämättä tulee mieleen tapahtumat 50 vuotta sitten. Suomi ja suomalainen yhteiskuntajärjestelmä oli vaakalaudalla. Vaadittiin lujaa tahtoa, uskoa itseemme ja selvittiin. Kansallinen itsetuntonne, sen omaleimaisuus, kesti ulkoiset paineet. Miksi me olisimme huonompia tänään kuin tuolloin; enempiä metsäteollisuudessa, puolustusvoimissa kuin koko yhteiskunnassa?